

EKONOMISTA

CZASOPISMO POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2017

6

Indeks 357030
ISSN 2299-6184
Cena 49,20 zł
(w tym 23% VAT)

W numerze

ADAM LIPOWSKI

**Problemy z pomiarem PKB
w gospodarce usługowo-cyfrowej:
implikacje dla polityki pro wzrostowej**

ANDRZEJ K. KOŹMIŃSKI, ADAM NOGA,
KATARZYNA PIOTROWSKA, KRZYSZTOF ZAGÓRSKI

**Ekonomia społecznych emocji.
Równowaga i nierównowaga funkcjonalna w gospodarce polskiej
w latach 1999–2016 na podstawie wskaźnika ALK (BDI)**

ANDRZEJ CZYŻEWSKI, SEBASTIAN STĘPIEŃ
**Nowe uwarunkowania ekonomiczne
wspólnej polityki rolnej (WPR) Unii Europejskiej**

MIROSLAW BOCHENEK
**Znaczenie traktatu monetarnego
Meditata Mikołaja Kopernika
dla rozwoju myśli ekonomicznej
(w 500 rocznicę jego powstania)**

EKONOMISTA

CZASOPISMO

POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2017

6

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

POLSKIE TOWARZYSTWO
EKONOMICZNE

WYDAWNICTWO
KEY TEXT

WARSZAWA

[Kup książkę](#)

WYDAWCY

© Copyright by POLSKA AKADEMIA NAUK KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

© Copyright by POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE

© Copyright by WYDAWNICTWO KEY TEXT

RADA PROGRAMOWA

*Marek Belka, Adam Budnikowski, Krzysztof Jajuga, Wacław Jarmołowicz,
Mieczysław Kabaj, Eugeniusz Kwiatkowski, Aleksander Łukaszewicz,
Wojciech Maciejewski, Jerzy Osiatyński, Stanisław Owsiak, Emil Panek,
Piotr Pysz, Antoni Rajkiewicz, Andrzej Sławiński, Jan Toporowski, Andrzej Wernik,
Jerzy Wilkin (przewodniczący Rady), Michał G. Woźniak*

KOMITET REDAKCYJNY

*Marek Bednarski, Andrzej Czyżewski, Bogusław Fiedor, Marian Gorynia,
Brunon Górecki, Ryszard Kokoszczyński, Joanna Kotowicz-Jawor, Barbara Liberska,
Adam Lipowski (zastępca redaktora naczelnego), Zbigniew Matkowski (sekretarz redakcji),
Elżbieta Mączyńska, Adam Noga, Marek Ratajczak, Eugeniusz Rychlewski,
Zdzisław Sadowski (redaktor naczelny), Tadeusz Smuga, Jan Solarz, Andrzej Wojtyna*

Wydanie publikacji dofinansowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Dodatkowe środki finansowe zostały pozyskane przez Komitet redakcyjny
od sponsorujących uczelni, którym tą drogą składamy podziękowanie:

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Uniwersytet Warszawski
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Politechnika Łódzka

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja drukowana

Polecamy wersje elektroniczne „Ekonomisty” (e-ISSN: 2299-6184)
na stronie internetowej

www.ekonomista.info.pl

Adres Redakcji: 00-042 Warszawa, ul. Nowy Świat 49, tel. 22 55 15 416 oraz 417
<http://www.ekonomista.info.pl>, redakcja@ekonomista.info.pl

Realizacja wydawnicza

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., 01-142 Warszawa, ul. Sokołowska 9/410
tel. 22 632 11 36, tel. kom. 665 108 002

www.keytext.com.pl, wydawnictwo@keytext.com.pl

Nakład 320 egz., ark. wyd. 11

Kup książkę

Spis treści

Artykuły

Adam L I P O W S K I: Problemy z pomiarem PKB w gospodarce usługowo-cyfrowej: implikacje dla polityki pro wzrostowej	619
Andrzej K. K O Ź M I Ń S K I, Adam N O G A, Katarzyna P I O T R O W S K A, Krzysztof Z A G Ó R S K I: Ekonomia społecznych emocji. Równowaga i nierównowaga funkcjonalna w gospodarce polskiej w latach 1999–2016 na podstawie wskaźnika ALK (BDI)	644
Andrzej C Z Y Ź E W S K I, Sebastian S T Ę P I E Ń: Nowe uwarunkowania ekonomiczne wspólnej polityki rolnej (WPR) Unii Europejskiej	675
Mirosław B O C H E N E K: Znaczenie traktatu monetarnego <i>Meditata</i> Mikołaja Kopernika dla rozwoju myśli ekonomicznej (w 500 rocznicę jego powstania)..	698

Recenzje i omówienia

<i>Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii</i> , red. Marcin Gorazda, Łukasz Hardt, Tomasz Kwarciański (rec. Maciej Bałtowski)	719
<i>Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii</i> , red. Marcin Gorazda, Łukasz Hardt, Tomasz Kwarciański (rec. Marian Gorynia)	723

Komunikaty

Sądu Konkursowego Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego na najlepszy podręcznik akademicki z ekonomii (wydany w latach 2014–2016)	731
Sądu Konkursowego Nagrody Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego im. prof. Edwarda Lipińskiego w 2017 r.	732

*

Dwumiesięcznik „Ekonomista” publikuje oryginalne teksty naukowe w języku polskim i angielskim poświęcone problematyce ekonomicznej. Wszystkie nadesłane teksty zgodne z profilem pisma i jego standardami redakcyjnymi są oceniane przez recenzentów w procedurze *double-blind* i zatwierdzane do druku przez Komitet Redakcyjny.

Czasopismo „Ekonomista” jest indeksowane w Scopus Journal List, Scimago Journal Rank i ICI Journals Masters List (Index Copernicus International). Każdy artykuł zawiera streszczenie w języku polskim, angielskim i rosyjskim (wraz ze słowami kluczowymi i kodami JEL), dostępne na stronie redakcyjnej czasopisma. Anglojęzyczne streszczenia są także zawarte w międzynarodowych bazach bibliograficznych Scopus i CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Otwarty dostęp do pełnych tekstów artykułów z zasobów archiwalnych oraz wybranych artykułów z wydań bieżących jest możliwy na stronie redakcyjnej (www.ekonomista.info.pl).

Zgodnie z decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 czerwca 2016 r. za publikacje zamieszczane w „Ekonomiście” przyznaje się 14 pkt.

Contents

Articles

Adam L I P O W S K I: Some Problems of GDP Measurement in a Service-Digital Economy: Implications for Growth-Oriented Policies	619
Andrzej K. K O Ź M I Ń S K I, Adam N O G A, Katarzyna P I O T R O W S K A, Krzysztof Z A G Ó R S K I: Economics of Social Emotions: Functional Equilibrium vs. Disequilibrium in the Polish Economy Based on the BDI Indicator, 1999–2016	644
Andrzej C Z Y Ź E W S K I, Sebastian S T Ę P I E Ń: New Economic Foundations of the Common Agricultural Policy (CAP) of European Union	675
Mirosław B O C H E N E K: The Significance of the Monetary Treaty <i>Meditata</i> by Nicolaus Copernicus for the Development of Economic Thought (on the 500. Anniversary of Its Creation)	698

Book Reviews

<i>Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii (Metaeconomics. Problems of Economic Philosophy)</i> , ed. by Marcin Gorazda, Łukasz Hardt, Tomasz Kwarciniński (rev. by Maciej Bałtowski)	719
<i>Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii (Metaeconomics. Problems of Economic Philosophy)</i> , ed. by Marcin Gorazda, Łukasz Hardt, Tomasz Kwarciniński (rev. by Marian Gorynia)	723

Announcements

Announcement by the Jury of the Polish Economic Society's Award: the Best Academic Handbook of Economics	731
From the Jury of the 2016 Edward Lipiński Award of the Polish Economic Society	732

*

Bimonthly “*Ekonomista*” publishes original scientific texts written in Polish and English devoted to economic problems. All the received texts consistent with journal profile and its editorial standards are subject to double-blind peer reviews and must be accepted by the Editorial Committee.

Journal “*Ekonomista*” is included in the Scopus Journal List and ICI Journals Master List (Index Copernicus International) and covered by the Scimago Journal Rank. Each article includes an abstract in Polish, English and Russian (together with key words and JEL codes), which are available on the editorial page. English language abstracts are also reproduced in some international bibliographical bases, such as Scopus and CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Open access to full texts of articles contained in archival resources and selected articles published in current issues is also possible through the editorial page (www.ekonomista.info.pl).

According to the decision of the Minister of Science and Higher Education of 3 June 2016, research papers published in “*Ekonomista*” are given 14 scores.

Содержание

Статьи

Адам Л И П О В С К И: Несовершенство замера ВВП в цифровизированной экономике: выводы для политики, нацеленной на экономический рост	619
Анджей К. К О З Ь М И Н Ь С К И, Адам Н О Г А, Катажина П И О Т Р О В С К А, Кшиштоф З А Г У Р С К И: Экономика социальных эмоций. Функциональное равновесие и неравновесие в польской экономике в 1999–2016 гг. в свете показателя ALK (BDI)	644
Анджей Ч И Ж Е В С К И, Себастьян С Т Е М П Е Н Ь: Новые экономические обусловленности совместной аграрной политики (САП) Евросоюза	675
Мирослав Б О Х Е Н Е К: Значение монетарного труда <i>Meditata</i> Николая Коперника для развития экономической мысли (в 500 годовщину его создания)	698

Рецензии и обзоры

<i>Метаэкономика. Вопросы философии экономики</i> , ред. Марцин Горазда, Лукаш Хардт, Томаш Кварциньски (рец. Мачей Балтовски)	719
<i>Метаэкономика. Вопросы философии экономики</i> , ред. Марцин Горазда, Лукаш Хардт, Томаш Кварциньски (рец. Мариан Горыния)	723

Сообщения

Жюри Конкурса ПЭО на лучший вузовский учебник в области экономики (изданный в 2014–2016 гг.)	731
Конкурсного жюри премии Польского Экономического Общества проф. Эдварда Липинского за 2017 г.	732

*

Журнал «Экономист» выходит раз в два месяца. В нем содержатся научные тексты по вопросам экономики на польском и английском языке. Все присланные в редакцию тексты, которые соответствуют профилю журнала и его редакционным стандартам, оцениваются рецензентами по процедуре double-blind и утверждаются к печати Редакционным Комитетом.

Журнал «Экономист» индексируется в Scopus Journal List, Scimago Journal Rank и ICI Journals Masters List (Index Copernicus International). Каждая статья сопровождается резюме на польском, английском и русском языках, к которым прилагаются ключевые слова и коды JEL. Резюме помещены на редакционной странице журнала. Англоязычные резюме доступны также в международных библиографических базах Scopus и CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Полные тексты статей из архивной базы и избранные статьи из текущих выпусков находятся в открытом доступе на редакционном сайте (www.ekonomista.info.pl).

Согласно постановлению Министерства науки и высшего образования от 3 июня 2016 года за публикацию в журнале «Экономист» присваивается 14 пунктов.

ADAM LIPOWSKI*

Problemy z pomiarem PKB w gospodarce usługowo-cyfrowej: implikacje dla polityki pro wzrostowej

Wprowadzenie

Terminem PKB będziemy się tu posługiwać w uogólnionym sensie, tj. obejmującym zarówno PKB potencjalny (PKBp), jak i PKB rzeczywisty (PKBr). Drugi tytułowy termin wywodzimy z dynamicznie rozwijających się w XXI w. technologii informatyczno-telekomunikacyjnych (ICT) w funkcjonalnym związku z usługami handlowymi i finansowymi, a w niedalekiej przyszłości także wirtualnymi¹. Technologie ICT stanowią podstawę sieciową współczesnej gospodarki. Na jej określenie w literaturze ekonomicznej stosuje się w tym przypadku równolegle dwa terminy: gospodarka usług (*service economy*), ze względu na dominację w niej sektora usług, oraz (od pewnego czasu) gospodarka cyfrowa (*digital economy*), z uwagi na ekspansję cyfryzacji. Stąd proponowane pojęcie: gospodarka usługowo-cyfrowa, powstałe z połączenia tych dwóch terminów. Jej historyczną poprzedniczką jest gospodarka przemysłowo-papierowa. Istotne jest tutaj to, że problematyka podjęta w tym artykule nabiera istotnego znaczenia właśnie w warunkach gospodarki usługowo-cyfrowej.

Zacznijmy od sformułowania dwóch kluczowych dla naszych rozważań tez. Teza pierwsza: tradycyjne analizy metody pomiaru PKBr są ograniczone, gdyż są prowadzone bez uprzedniego określenia roli PKBr w gospodarce, w tym zwłaszcza w polityce makroekonomicznej². Konsekwencją tego ograniczenia jest oce-

---

* Prof. zw. dr hab. Adam Lipowski – emerytowany profesor Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN (e-mail: econ@supermedia.pl). Autor dziękuje dwóm anonimowym recenzentom za ich uwagi, które zostały wykorzystane w tekście, oraz dr. Z. Matkowskiemu za pomoc w przygotowaniu końcowej wersji artykułu.

¹ Usługi (i produkty) wirtualne oparte na technologii wirtualnej (VR) i rozszerzonej (AR) rzeczywistości mogą, według specjalistów, z wielokrotnościę się w ciągu dekady i opanować wiele dziedzin gospodarki – od rozrywki poprzez edukację i komunikację po sektor medyczny.

² Reprezentatywna dla tego ujęcia jest, skądinąd wartościowa, książka Zienkowskiego (2001), w której zgodnie z jej podtytułem rozważa się różne aspekty metodologii rachunku PKBr pod kątem widzenia jego roli w analizach ekonomicznych i prognozowaniu, jednakże bez określenia celu tych analiz i prognoz. Z nowszych publikacji analogiczna pod tym względem jest książka Coyle (2014).

nianie (pozytywne bądź negatywne) tych metod bez uwzględnienia możliwego ich wpływu na nią, a w tym na interesującą nas tutaj politykę pro wzrostową. Dalszą konsekwencją tego przeoczenia jest analogiczna ograniczoność wniosków normatywnych wynikających z ocen negatywnych, a dotyczących różnych propozycji mierników alternatywnych wobec niedoskonałego PKBr. Do tej ostatniej kwestii wrócimy w uwagach końcowych.

Dla ścisłości należy wskazać na publikację, w której (wyjątkowo) podnosi się problem wpływu niedoskonałości metod pomiaru PKBr na politykę gospodarczą. Mamy tu na myśli niedawno wydany w Polsce *Raport Komisji ds. Pomiaru Wydajności Ekonomicznej Postępu Społecznego (Raport)* (Stiglitz i in. 2013). Jednakże problem ten w *Raporcie* został jedynie zasygnalizowany. A to dwa charakterystyczne cytaty z *Raportu*. Pierwszy: „wadliwe wnioski (wynikające z błędów pomiaru PKBr – A.L.) mają negatywny wpływ na politykę ekonomiczną”; drugi: „poleganie na PKB (chodzi o PKBr – A.L.) może doprowadzić do podejmowania błędnych decyzji o wykorzystaniu zasobów” (Stiglitz i in. 2013, s. XXXVIII). Wobec tego, że twierdzenia te zostały zamieszczone w przedmowie *Raportu*, można było się spodziewać, iż ich udowodnienie znajdzie się w zasadniczym tekście i wówczas nasz zarzut byłby bezpodstawny. Ale tak się nie stało, przez co cytowane twierdzenia okazały się gołosłowne (np. na s. 24 jest tylko dokładne powtórzenie twierdzeń z przedmowy). Nie wiadomo więc, o jaką politykę ekonomiczną i o jakie decyzje (błędne – A.L.) o wykorzystaniu zasobów konkretnie chodzi oraz jakie skutki owe wadliwe wnioski mogą spowodować.

Z tych uwag generalnie wynika, że w dotychczasowych analizach metod pomiaru PKBr najczęściej w ogóle nie dostrzega się wpływu tych metod na politykę pro wzrostową, natomiast gdy nawet dostrzega się, to bez wykazania, na czym ten wpływ może polegać i jakie mogą być tego implikacje w gospodarce.

Teza druga koresponduje z pierwszą: tradycyjne analizy polityki pro wzrostowej również są ograniczone, gdyż abstrahują od kwestii metod pomiaru PKBr, będącego jej zmienną celu. Dotyczy to analiz zarówno przeciwników, jak i zwolenników tej polityki. Ograniczenie to ma szczególne znaczenie, kiedy metody te uznaje się za niedoskonałe. W tym przypadku z prostego rozumowania logicznego powinno wynikać, że jeśli w polityce pro wzrostowej wykorzystuje się niedoskonałe mierzone PKBr, to musi to rzutować negatywnie na ocenę samej tej polityki. Konsekwencją tego ograniczenia w jej ocenie krytycznej jest więc to, że nie wykorzystuje ona powyższego argumentu, a przez to jest niepełna³. Natomiast w przypadku oceny pozytywnej konsekwencją jest bezkrytyczny stosunek do metod pomiaru PKBr stosowanych w praktyce⁴.

³ Nie dotyczy to przedstawicieli ekonomii austriackiej, którzy krytykują PKBr jako zmienną celu (zwalczanej przez nich) polityki pro wzrostowej. Zob. np. De Soto (2009, s. 230–235), Skousen (2011, s. 9–13). Pomijamy tu radykalnych krytyków PKBr „z lewa” z ich naczelnym przesłaniem *zero wzrostu*, gdyż nie posługują się oni argumentacją ekonomiczną, lecz ideologiczną.

⁴ Mamy tu na myśli postkeynesowskich zwolenników polityki pro wzrostowej, dla których PKBr jest podstawową kategorią systemu rachunkowości narodowej (Krugman 2013; Łaski 2015, pkt 1.1). Wyjątkiem wśród nich jest Skidelsky (2011).

ANDRZEJ K. KOŹMIŃSKI*,
ADAM NOGA**,
KATARZYNA PIOTROWSKA***,
KRZYSZTOF ZAGÓRSKI****

Ekonomia społecznych emocji. Równowaga i nierównowaga funkcjonalna w gospodarce polskiej w latach 1999–2016 na podstawie wskaźnika ALK (BDI)

1. Istota i konstrukcja wskaźnika ALK

Nasze podejście do badania rozwoju ma swe źródło w paradygmacie „*beyond GDP*” (Constanza i in. 2009; Fleurbary, Blanchet 2013; Chance, Thiry, Demailly 2014). Mimo tego jednak, że PKB nie dotyczy wielu aspektów sytuacji gospodarczej i w ogóle pomija zarówno obiektywne, jak i subiektywne aspekty sytuacji społecznej (Kuznets 1934; Guardiola i in. 2014), uważamy jego zmiany za ważny komponent rozwoju społeczno-ekonomicznego. Dlatego zgadzamy się z Fleurbary i Blanchetem (2013, s. 249), którzy wolą mówić „*GDP and beyond*” niż „*beyond GDP*”. Takie podejście do rozwoju uwzględnia zarówno jego ekonomiczne, jak i społeczne aspekty. Konstruując nasz syntetyczny Zrównoważony Indeks Rozwoju ALK uwzględniamy PKB jako jeden z jego ekonomicznych komponentów. Konstrukcję indeksu ALK (zwanego w wersji angielskiej „BDI” – *Balanced Development Index*) oraz ekonometrycznego modelu, który

---

* Prof. dr hab. Andrzej Koźmiński – prezydent Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: kozmin@kozminski.edu.pl

** Prof. dr hab. Adam Noga – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: anoga@kozminski.edu.pl

*** Mgr Katarzyna Piotrowska – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: kpiotrowska@kozminski.edu.pl

**** Prof. dr hab. Krzysztof Zagórski – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: zagorski@kozminski.edu.pl

umożliwia przewidywanie jego wartości w kilkuletniej perspektywie przedstawiamy szczegółowo m.in. w: Koźmiński i in. 2015a i 2016a oraz w prognozach na rok 2016 i 2017 (Koźmiński i in. 2015b i 2016c). Na indeks ALK składa się 45 równoważnych wskaźników opisujących różne społeczne i ekonomiczne, subiektywne i obiektywne aspekty rozwoju. Układają się one w cztery grupy obejmujące:

- a) czynniki ekonomiczne wewnętrzne (np. dynamika PKB, rentowność przedsiębiorstw, stopa inflacji, bezrobocie, wielkość spożycia);
- b) czynniki ekonomiczne zewnętrzne (np. różnica między oprocentowaniem obligacji polskich i amerykańskich, eksport, import, zagraniczne inwestycje bezpośrednie);
- d) obiektywne i subiektywne czynniki charakteryzujące bieżącą sytuację społeczną (m.in. praca, rodzina, bezrobocie, poziom edukacji i nauki, patologie społeczne, zdrowotność);
- n) przewidywania społeczne (m.in. sytuacji w Polsce, w zakładzie pracy, w rodzinie, możliwość utraty pracy).

Każda z 45 zmiennych uwzględnionych we wskaźniku została wystandaryzowana, a wartości zmiennych, których wzrost wiąże się z pogorszeniem sytuacji społecznej lub ekonomicznej, następnie odwrócono, mnożąc przez (-1) . Wymienione wyżej cztery grupy wskaźników tworzą cztery składowe indeksu ALK. Każda składowa została wyliczona jako średnia arytmetyczna wystandaryzowanych wartości zmiennych należących do danej grupy. Indeks ALK jest średnią arytmetyczną tych czterech składowych (wskaźników średniego szczebla): czynników ekonomicznych wewnętrznych, czynników ekonomicznych zewnętrznych, obiektywnych i subiektywnych czynników charakteryzujących bieżącą sytuację społeczną oraz społecznych przewidywań. Przyjęliśmy zasadę równoważnego traktowania każdego ze wskaźników szczegółowych, a następnie każdego z czterech indeksów średniego szczebla, nie stosowaliśmy więc żadnego systemu wag. Szerzej o przyczynach zaniechania ważenia wskaźników oraz o metodologii i konstrukcji indeksu, a także o jego własnościach psychometrycznych traktują wcześniejsze publikacje (Koźmiński i in. 2015a i 2016a).

Wskaźnik ALK mierzy nie tylko szeroki zakres społeczno-ekonomicznego dobrostanu, ale także poziom równowagi całego systemu społeczno-ekonomicznego. Gdy cztery grupy wskaźników „rozjeżdżają się”, równowaga jest zaburzona. Podejście to jest spójne z koncepcją równowagi funkcjonalnej Pareto (Pareto 1963; Powers 2012; zob. też. Koźmiński i in. 2016b). Samo pojęcie nierównowagi definiujemy natomiast zgodnie z matematyczną teorią Lyapunowa (1992), jednego z prekursorów nowoczesnej teorii systemów. Zgodnie z jego ujęciem z nierównowagą mamy do czynienia, gdy poszczególne elementy odbiegają od siebie *znacząco*. W naszych analizach zaburzenia równowagi systemu są odzwierciedlane przez nadmierny wzrost odchylenia standardowego czterech tworzących wskaźnik ALK składowych. Nie określamy jednak z góry konkretnych wartości wahań odchylenia standardowego, które wyznaczałyby równowagę lub jej brak. Zmiany odchylenia włączone są natomiast do stworzonego przez nas modelu ekono-

ANDRZEJ CZYŻEWSKI*, SEBASTIAN STĘPIEŃ**

Nowe uwarunkowania ekonomiczne wspólnej polityki rolnej (WPR) Unii Europejskiej

Wprowadzenie

Podstawowa definicja ekonomii traktuje ją jako naukę społeczną badającą życie gospodarcze. Analogii do niej poszukuje się w naukach przyrodniczych – fizyce, chemii, biologii czy medycynie, które to poprzez obserwacje i doświadczenia odkrywały funkcjonowanie świata przyrody. Wraz z rozwojem życia gospodarczego zrodziła się także chęć wyjaśnienia prawidłowości mechanizmu rynkowego. To właśnie przedstawiciele nauk medycznych – François Quesnay i William Petty – jako jedni z pierwszych nakreślili zręby ówczesnej ekonomii, o czym traktują współczesne podręczniki z tego zakresu (np. Vaggi 1987; Hull 1899). Z drugiej strony ekonomia stała się polem zainteresowania myśli filozoficznej, która próbowała wyodrębnić pewne normy i zachowania ludzkie dotyczące gospodarowania. Uważany za ojca współczesnej ekonomii Adam Smith definiował ekonomię jako naukę o naturze i przyczynach bogactwa narodów, nadając pojęciu wymiar makroekonomiczny, co zresztą znalazło wyraz w jego osiemnastowiecznej publikacji (Smith 1776, wydanie z 2007 r.). Przeszło sto lat później studia nad zamożnością prowadził Alfred Marshall, który podkreślał przede wszystkim rolę indywidualnego podmiotu w kreowaniu i dystrybucji bogactwa. Ekonomia miała odpowiadać na pytanie, w jaki sposób człowiek tworzy dochody i jak je następnie wykorzystuje (Marshall 1920). Takie mikroekonomiczne podejście prezentował również Lionel Robbins, badający zachowanie ludzkie w zakresie wykorzystania ograniczonych i rzadkich zasobów (Robbins 1932). Syntezę wcześniejszych poglądów możemy odnaleźć w definicji Paula Samuelsona, łączącej aspekt mikroekonomiczny z ma-

---

* Prof. dr hab. Andrzej Czyżewski – Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej; e-mail: kmigz@ue.poznan.pl

** Dr hab. Sebastian Stępień – Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej; e-mail: sebastian.stepien@ue.poznan.pl

kroekonomicznym. Według tego autora ekonomia to nauka o tym, jak ludzie i całe społeczeństwa dokonują wyborów w zakresie zastosowania czynników wytwórczych do produkcji dóbr i usług, oraz o tym, w jaki sposób te dobra są dzielone na konsumpcję obecną lub przyszłą. To analiza kosztów i korzyści różnych wzorców alokacji zasobów (Samuelson 1971). Zadaniem ekonomii jest łagodzenie sprzeczności pomiędzy nieograniczonymi potrzebami ludzi a ograniczonymi możliwościami wytwarzania dóbr i usług służących zaspokajaniu tych potrzeb. Takie spojrzenie jest dzisiaj powszechne w literaturze przedmiotu (m.in. w Birchall, Verry 2016).

Teoria ekonomii rozwija się przez kreowanie nowych paradygmatów, tj. wzorców badawczych różniących się systemami i hierarchią wartości, wychodząc poza dotąd istniejące przekonania, schematy i metody poznawcze. Podobnie jak w innych naukach, tak i w myśli ekonomicznej od zawsze ścierały się przeciwstawne poglądy. Współcześnie zróżnicowanie opinii i poglądów jest wyjątkowo duże, choćby ze względu na charakter gospodarki światowej i towarzyszące jej procesy, a także z uwagi na fakt rozwoju nauki jako takiej (Bartkowiak 2010, s. 16). Liczba teorii, które można uznać za istotne i nie sposób pominąć przy opisie zjawisk gospodarczych, jest niezwykle szeroka¹. Niejednokrotnie są one sprzeczne ze sobą i oparte na odmiennych założeniach. Coraz częściej wykraczają poza granice państwowe i obejmują decyzje podejmowane przez ponadnarodowe podmioty sfery politycznej (np. instytucje unijne). Ekonomia konsumenta i producenta, jako podmiotów działających na rynku, została zastąpiona zatem teorią wyboru publicznego (*public choice theory*) (Wilkin 2009, s. 1–2). Jest ona użytecznym narzędziem badania zjawisk o charakterze politycznym, gospodarczym i społecznym i może być z powodzeniem wykorzystana do analizy określonej polityki o zasięgu narodowym i ponadnarodowym. Z punktu widzenia ekonomii rolnej teoria wyboru publicznego może służyć ewaluacji paradygmatów industrialnego i trwale równoważonego rozwoju rolnictwa² jako opcji alternatywnych, które są odzwierciedleniem neoliberalnego lub instytucjonalnego modelu funkcjonowania gospodarki.

Celem publikacji jest ocena kierunków ewolucji wspólnej polityki rolnej (WPR) w kontekście jej relacji z wyżej wspomnianymi paradygmatami – industrialnego i trwale równoważonego rozwoju rolnictwa. Problem badawczy sprowadza się do poszukiwania odpowiedzi na pytanie o związki określonych instrumentów unijnej polityki rolnej z założeniami przyjętych paradygmatów. Chodzi więc o identyfikację swoistych prawidłowości w celach i realizowanych zadaniach

¹ Wystarczy tylko wymienić: szkołę klasyczną, neoklasyczną, keynesizm, neokeynesizm, monetaryzm, instytucjonalizm, ekonomię głównego nurtu, ortodoksję, heterodoksję, ekonomię behawioralną, ewolucyjną, neuroekonomię, a nawet freakonomię, czyli szaloną ekonomię.

² Autorzy celowo posługują się czasem niedokonanym, używając pojęcia „rozwój trwale równoważony” (zamiast rozwój zrównoważony), aby zwrócić uwagę na ciągłość tego procesu i zmianę uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wobec sektora rolnego, w których ten proces zachodzi. Koncepcja trwale równoważonego rozwoju zakłada utrzymanie stałego postępu społeczno-gospodarczego, pozwalającego podnosić poziom rozwoju zharmonizowanego ze stanem środowiska naturalnego i uwarunkowaniami społecznymi, rozpatrywanymi w ujęciu przestrzennym oraz międzyokresowym (por. Czyżewski A., Kułyk 2016, s. 32–45).

MIROSŁAW BOCHENEK*

Znaczenie traktatu monetarnego *Meditata* Mikołaja Kopernika dla rozwoju myśli ekonomicznej (w 500 rocznicę jego powstania)

Wstęp

15 sierpnia 1517 r. Mikołaj Kopernik zakończył pracę nad swoim pierwszym traktatem monetarnym, który opatrzył tytułem *Meditata*. Pięć lat później przedstawił rozszerzoną wersję projektu reformy monetarnej. W 1526 r. zredagował trzecią, jeszcze dojrzałą rozprawę, której nadano tytuł *Monete cudende ratio*. Pięćsetna rocznica powstania *Meditata* jest dobrą okazją do zajęcia się dokonaniem ekonomicznymi genialnego astronoma. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie głównych idei traktatów monetarnych M. Kopernika, ich losów oraz próba oceny roli i wpływu tych traktatów na rozwój myśli ekonomicznej.

1. Źródła zainteresowań M. Kopernika problematyką ekonomiczną

Dzięki swojemu wujkowi, biskupowi warmińskiemu Łukaszowi Watzenrode, M. Kopernik odbył studia astronomiczne, matematyczne i filozoficzne na Uniwersytecie Krakowskim, astronomiczne, humanistyczne i prawa kanonicznego w bolońskim Uniwersytecie Jurystów, nauk medycznych i starożytnych na Uniwersytecie w Padwie, a także prawa kanonicznego na Uniwersytecie w Ferrarze, na którym otrzymał stopień doktora. W okresie tym otrzymał niższe święcenia kapłańskie oraz objął kanonię warmińską. Po ukończeniu studiów w 1503 r. został

---

* Dr hab. Mirosław Bochenek, prof. UMK – Katedra Ekonomii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; e-mail: bochenek@umk.pl

sekretarzem biskupa Ł. Watzenrode w Lidzbarku Warmińskim oraz prowadził praktykę lekarską. Od 1510 r. pełnił obowiązki kanclerza i wizytatora dóbr kapitulnych. W 1511 r. osiedlił się we Fromborku, gdzie prowadził obserwacje astronomiczne i zarządzał gospodarstwami kapituły warmińskiej. W latach 1516–1519 oraz 1520–1522 sprawował funkcję administratora dóbr kapituły w Olsztynie. Po powrocie do Fromborka redagował *De revolutionibus*, a jednocześnie pełnił funkcje wizytatora kapituły, kanclerza i generalnego administratora diecezji warmińskiej (Sikorski 1973).

Już w 1504 r., towarzysząc biskupowi Ł. Watzenrode podczas zjazdu stanów pruskich w Elblągu, M. Kopernik przysłuchiwał się dyskusjom tego gremium nad problemem fałszowania pieniądza (Biskup 1971). Pełniąc w późniejszym okresie funkcje administracyjne w kapitule warmińskiej, Kopernik zauważył, że „podlenie monet” zakłóca porządek publiczny. Psucia pieniądza dopuszczali się nie tylko panujący w krajach ościennych, ale również polscy królowie i książęta, miasta mające prawo bicia monet (regale mennicze) oraz mincerze (Dmochowski 1923c; Arnold 1953). System pieniężny Prus za czasów Kopernika wykazywał stan rozkładu. W obiegu występowało 9 monet dobrych i 8 monet złych¹. Wiele z nich było nie tylko spodlonych, ale nawet fałszywych. Królowie polscy byli bezradni wobec napływu do Korony obcych monet, mimo obowiązywania statutów Kazimierza Wielkiego, które nakazywały stosowania jedynie dobrych w wadze monet. Monety pruskie były psute kilka razy w roku, co prowadziło do częstych zmian cen, czynszów itd. (Grażyński 1923a; Grażyński 1923b), chociaż jeszcze przed bitwą pod Grunwaldem monety krzyżackie były stabilne i lepsze od polskich (Dmochowski 1923b).

Będąc administratorem kapituły warmińskiej, M. Kopernik był zainteresowany stabilnym ustrojem monetarnym w Prusach Królewskich i w Koronie. Jako delegat kapituły uczestniczył w zjazdach stanów pruskich, które dyskutowały nad potrzebą przeprowadzenia reformy monetarnej, przede wszystkim obejmującej ujednolicenie systemu pieniężnego w całym kraju (polegające na dostosowaniu systemu pieniężnego Prus Królewskich do systemu polskiego) oraz ustanowienie dobrej monety (Cackowski 1970). Zagadnienia monetarne były więc przedmiotem szczególnej troski „komisarza Warmii” od początku administrowania kapituły, tj. od 1516 r. do ostatniego udziału w pracach komisji monetarnej sejmiku pruskiego podczas zjazdu przedstawicieli Prus Królewskich i Książęcych w Elblągu 28 października 1530 r. (Dmochowski 1923b; Gumowski 1973).

Zainteresowanie M. Kopernika sprawami monetarnymi zrodziło się nie tylko pod wpływem pełnienia funkcji administracyjno-gospodarczych i udziału w zjazdach stanów pruskich oraz występowania zjawiska psucia pieniądza, ale także innych okoliczności, m.in. atmosfery domu rodzinnego oraz wszechstronności zainteresowań i wnikliwości jego umysłu. Pochodząc z rodziny kupieckiej, na co dzień

¹ Przez monety dobre należy rozumieć monety o stabilnej i zgodnej z nominałem wartości, natomiast przez złe – monety o niższej niż nominalna wartość, czyli mniejszej zawartości kruszcu niż wskazuje ich wartość.

Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii, red. Marcin Gorazda, Łukasz Hardt, Tomasz Kwarciński, Copernicus Center Press, Kraków 2016, s. 462

Metaekonomia, określana niekiedy także jako filozofia ekonomii, łączy w sobie trzy podstawowe nurty badawcze. Po pierwsze, nurt naukoznawczy, obejmujący zagadnienia ogólnej refleksji nad ekonomią jako nauki o gospodarce, nad charakterem teorii i praw naukowych w ekonomii. Po drugie nurt metodologiczny, obejmujący szeroko rozumiane zagadnienia poznania naukowego w ekonomii, jego metody i narzędzia. Po trzecie, nurt etyczny, dotyczący charakterystycznych dla ekonomii analiz w kategoriach „dobry–zły” (lub „lepszy–gorszy”), niezależnie od analiz w kategoriach „prawda–fałsz”, co generalnie jest domeną nauki. Recenzowana książka jest pierwszą (i chyba jedyną w literaturze polskiej) pracą poruszającą dogłębnie wszystkie trzy grupy zagadnień. W tym sensie stanowi nieodzowną i bezcenną pomoc filozoficzno-metodologiczną dla każdego ekonomisty-badacza, który chciałby w sposób naukowy, a nie tylko „obserwacyjno-intuicyjny” poznawać i wyjaśniać rzeczywistość gospodarczą.

Jest to praca zbiorowa składająca się z 18 tekstów, głównie młodych autorów (jedynie sześciu z nich osiągnęło samodzielność naukową) z różnych ośrodków uniwersyteckich w Polsce. Zarówno fakt powstania tej książki, jak i jej zawartość merytoryczną, oceniam niezwykle pozytywnie. Treść książki dobrze oddaje współczesny stan filozofii ekonomii, a zdecydowana większość tekstów jest świetnie osadzona w najnowszej, światowej literaturze przedmiotu. Nie waham się stwierdzić, że przełamując odium peryferyjności czy nawet zaściankowości ciężące od wielu dziesięcioleci nad polską ekonomią, stanowi ona wydarzenie na polskim rynku wydawniczym. Czytelnik otrzymuje obszerne dzieło wskazujące, że ekonomia to nie tylko usystematyzowana wiedza ekspercka stanowiąca podstawę do analizowania i rozwiązywania bieżących problemów gospodarczych, lecz także pogłębiona, naukowa, intelektualna refleksja nad ważnym obszarem ludzkiej aktywności.

Tego rodzaju komplementy wobec *Metaekonomii*... można łatwo mnożyć. W dalszej części recenzji przedstawię jednak krótko zawartość książki oraz skupię się na uwagach krytycznych, mając nadzieję, że będą one przydatne w badaniach i kolejnych pracach poszczególnych autorów. Ta krytyka będzie przeprowadzona z punktu widzenia czytelnika-ekonomisty. Zapewne czytelnik-filozof czy czytelnik-socjolog (a takich odbiorców książki będzie pewnie również sporo) spojrzałby na recenzowane dzieło nieco inaczej.

Książka podzielona jest na cztery części. Część wprowadzająca zawiera dwa znakomite teksty. Pierwszy, autorstwa Wojciecha Gizy, pokazuje głębokie i różnorodne relacje ekonomii i filozofii w ujęciu historycznym. Drugi, Łukasza Hardta, zawiera filozoficzne spojrzenie na ekonomię oraz szeroko uzasadnia potrzebę i sens uprawiania filozofii ekonomii. Trzeci tekst tej części, autorstwa Pawła Kawalca, dotyczy w zasadzie filozofii nauki oraz wpływu filozofii ekonomii na filozofię nauki. Dla ekonomisty jest on – moim zdaniem – mało przydatny, a refleksje autora dotyczące ekonomii są dość powierzchowne i mało odkrywcze.

Część druga („Ekonomia jako nauka”) zawiera cztery teksty. Bartosz Schreuer pisze o nadreprezentacji stanowiska realistycznego przy niedowartościowaniu konstrukttywizmu w ekonomii i dotyka ważnego dla każdego ekonomisty-badacza problemu relacji między „bytem” a „poznaniem”, gdy chodzi o rzeczywistość gospodarczą. Problem istnienia (bądź nieistnienia) faktycznej, obiektywnej natury badanej rzeczywistości gospodarczej jest niewątpliwie kluczowy dla samoświadomości poznawczej badacza. Cennym fragmentem opracowania Schreuera jest też dogłębna dyskusja i ocena słynnej tezy metodologicznej M. Friedmana o nierealistyczności założeń.

Również kolejny tekst tej części, „Homo oeconomicus w XXI w.”, autorstwa Joanny Dzionek-Kozłowskiej, wydaje mi się niezwykle przydatny dla każdego ekonomisty. Koncepcja *homo oeconomicus* jest często przywoływana w pracach ekonomicznych bez głębszego jej zrozumienia. Opracowanie Dzionek-Kozłowskiej systematyzuje wiedzę na ten temat, a także pokazuje kierunki modyfikacji tej koncepcji związane z wykorzystywaniem osiągnięć ekonomii behawioralnej.

Opracowanie Andrzeja Maławskiego „Matematyzacja ekonomii: matematyczność czy matematyzowalność rzeczywistości gospodarczej” jest jednym z tych w recenzowanej pracy, które budzą wątpliwości recenzenta. Nie podważam oczywiście, bo brak mi do tego kompetencji, jego wartości merytorycznej. Niemniej zasadniczo fałszywa wydaje mi się hipoteza autora „o możliwości przejścia od matematyczności przyrody do matematyczności życia gospodarczego” (s. 155) i o możliwości „odkrycia formalizmu matematycznego doskonale i trwale dopasowanego do faktów ekonomicznych”. Sądzę, że w ostatnich 10–20 latach fascynacja matematycznymi ujęciami procesów gospodarczych zdecydowanie maleje. Obecnie jest już jasne, że ekonomia to jednak z gruntu nauka społeczna, o kontekstualnym charakterze i dość ograniczonym zakresie praw uniwersalnych, a nie nauka ścisła.

Opracowanie Krzysztofa Nowaka-Posadzy („Refleksyjność w ekonomii”) dotyczy filozoficznie ujmowanej relacji zwrotności między przedmiotem badań (gospodarką) a sposobem czy modelem badania (ekonomią). Problem ten znalazł się w kręgu zainteresowań ekonomistów wraz z koncepcją racjonalnych oczekiwań J. Mutha i R. Lucasa prawie pół wieku temu. Autor obszernie i dogłębnie omawia i analizuje współczesne poglądy na ten temat.

Kolejna, najobszerniejsza część książki, dotyczy metodologii ekonomii i składa się na nią aż sześć opracowań. Są to opracowania bardzo cenne, tworzące – moim zdaniem – zasadniczą wartość dodaną. Redaktorzy książki piszą zresztą we wstępie, że „metodologia ekonomii (...) stanowi jeden z najistotniejszych obszarów filozofii ekonomii” (s. 12). Opracowania te powinny się stać lekturą obowiązkową dla każdego dobrze wykształconego ekonomisty, a szczególnie dla każdego doktoranta z dziedziny nauk ekonomicznych.

Tekst Marcina Gorazdy „Wyjaśnienie naukowe w ekonomii” dotyczy zagadnień metodologii nauki, ale autor konsekwentnie odnosi rozważania o charakterze ogólnym do szczegółowych kwestii ekonomicznych. Przedstawia ogólną typologię wyjaśnień naukowych i koncentruje się na modelach wyjaśnień reprezentatywnych właśnie dla nauki ekonomii. Tekst jest ważny także o tyle, że sprzyja autorefleksji, pozwala każdemu ekonomiście-badaczowi lepiej i głębiej rozumieć procesy eksplanacyjne.

Pewnego rodzaju uszczegółowieniem analizy Gorazdy jest opracowanie Roberta Mroza „Wnioskowanie przyczynowe w ekonomii”. Również niezwykle pouczające są rozważania autora dotyczące problemów metodologicznych, na które często napotykają ekonomiści, m.in. „jak skutecznie przekroczyć przepaść między korelacją a przyczynowością” (s. 252). Takie kategorie jak „przyczynowość probabilistyczna”, „modelowanie przyczynowe” czy „przyczynowość w sensie Grangera” niewątpliwie powinny wejść na stałe do języka współczesnej nauki ekonomii.

Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii, red. Marcin Gorazda, Łukasz Hardt, Tomasz Kwarciński, Copernicus Center Press, Kraków 2016, s. 462

W mojej ocenie recenzowana książka jest jednym z najważniejszych wydarzeń na polskim rynku wydawnictw ekonomicznych tego dziesięciolecia. Jej pojawienie się uznać można jako miłe zaskoczenie, dla większości bowiem ekonomistów polskich dość oczywista była potrzeba powstania takiego dzieła, ale nadzieja na jego stworzenie nie była duża. Książka ta pokazuje, że sensowne jest podejmowanie wysiłków zbiorowych, które daje się skoordynować, a efekt końcowy jest nie tylko prostą sumą napisanych indywidualnych rozdziałów, lecz zawiera swoistą wartość dodaną. Porównywalny efekt udało się uzyskać w pracy zbiorowej pod redakcją Macieja Bałtowskiego pt. *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu* Grzegorza W. Kołodko.

Poczuciu zadowolenia z ukazania się *Metaekonomii* towarzyszy nadzieja, że książka ta przyczyni się w dłuższej perspektywie do podwyższenia poziomu świadomości filozoficznej i metodologicznej ekonomistów, a w konsekwencji do podniesienia poziomu polskiej ekonomii, oraz że będzie stanowić punkt wyjścia do szerszych i dłuższych debat nad rolą filozofii w uprawianiu tej dyscypliny. W całej nauce, nie tylko w obrębie ekonomii, zauważalny jest trend w kierunku powrotu do korzeni filozoficznych. Również cechą ekonomii jest to, że po okresie względnej separacji od treści filozoficznych następuje powrót zainteresowania ekonomistów tymi kwestiami, tak jak to było u zarania ekonomii jako nauki w XVIII w. Jednocześnie zachodzi też relacja odwrotna – ekonomiści interesują się szerzej kwestią sposobu prowadzenia badań naukowych (ekonomika uprawiania nauki). Filozofia jest potrzebna – tak najogólniej można by odczytać ten widoczny znak czasu. Dla ekonomisty najistotniejszy z argumentów przemawiających za taką opinią będzie pewnie ten, że dzięki filozofii przedstawiciele każdej dyscypliny mają szansę dokonania szerszej refleksji i oczyszczenia oraz uporządkowania przedpoła swoich badań, co koniec końców może pomagać w ekonomizacji całokształtu działalności badawczej. Chodzi tutaj o rozstrzygnięcie kwestii tak podstawowych, jak istota świata interesującego ekonomistów (ontologia), co warto i co można badać (epistemologia) oraz właściwe metody prowadzenia badań naukowych (metodologia). Często unikamy albo przemilczamy potrzebę odniesienia się do tych kwestii, czego konsekwencją jest prowadzenie niekiedy pustych sporów, których źródło tkwi wyłącznie w odmiennych założeniach i definicjach.

Na początku recenzji warto zadać pytanie o to, jaki jest ogólny charakter tego opracowania. Niektórzy będą skłonni uznać tę książkę za podręcznik. Po szczegółowym zapoznaniu się z treścią książki uważam, że nie jest to tradycyjny, klasyczny podręcznik, lecz praca zawierająca w sobie równocześnie liczne i silne znamiona eseistyki. Świadczy o tym najpełniej treść poszczególnych rozdziałów, znaczna liczba autorów, wielokrotne nawiązywanie do niektórych zagadnień w treści różnych rozdziałów. Jednocześnie praca ta ma wiele atrybutów przysługujących podręcznikowi – wyczerpująco pokrywa zadeklarowany obszar badawczy, porządkuje problematykę badawczą związaną z tytułową metaekonomią, a także oddaje aktualny stan wiedzy w przedmiocie badań. Podsumowując ten wątek, należy więc stwierdzić, iż książka ta nie jest typowym podręcznikiem ani pracą zdającą relację z przeprowadzonych badań. Jest to opracowanie niekonwencjonalne i nietuzinkowe, niedające się łatwo i bezdyskusyjnie zasufladkować do któregoś z czystych typów publikacji, istotnie odbiegające od klasycznych podręczników i rozpraw.

Autor niniejszej recenzji zadał sobie także pytanie o to, jaki ma mandat do tego, by oceniać pracę zapowiadającą w tytule zagadnienia filozoficzne. Autor recenzji nie jest w sensie formalnym filozofem, lecz jest ekonomistą, dla którego filozofia stanowi funda-

mentalne przedpole jego dyscypliny. Autor przeszedł na studiach ekonomicznych regularny kurs filozofii marksistowskiej³ oraz zdawał egzamin doktorski z filozofii. Nota bene, obecnym doktorantom warto byłoby zalecić zdawanie egzaminu doktorskiego z dyscypliny dodatkowej właśnie z filozofii, a nie tak jak jest obecnie, że ekonomista zdaje egzamin z nauk o zarządzaniu i vice versa. W zbliżonej sytuacji znajduje się zapewne większość dojrzałych ekonomistów polskich, natomiast przedstawiciele młodszego pokolenia – co należy stwierdzić z pewnym ubolewaniem – nawet takich związków z filozofią zapewne nie mieli. Tym bardziej więc metaekonomia powinna być dla nich przydatna, a nawet niezbędna, choć nie wiadomo, czy miejscami nie będzie zbyt zaawansowana.

Najważniejszą cechą omawianej pracy jest w moim przekonaniu jej oryginalność, nowatorski charakter oraz w zasadzie brak punktów odniesienia w literaturze polskiej. Redaktorzy i autorzy podjęli się zadania naprawdę ambitnego i bardzo potrzebnego. Praktykujący ekonomiści rzadko mają dość czasu i energii, by oddawać się czasochłonnym studiom z zakresu filozofii ekonomii. Studiom – trzeba dodać – bardzo wskazanym i użytecznym, jeśli chce się uprawiać tę dyscyplinę na poziomie światowym. Niektórzy z nich wręcz unikają zgłębiania tych zagadnień, a w swojej pracy naukowej zdają się na intuicję, wyczucie, improwizację lub naśladownictwo. Do takich zachowań skłania ekonomistów wielość uprawianych form aktywności (badania, dydaktyka, konsulting, ekspertyzy, publicystyka) oraz towarzyszący temu brak czasu. Od dłuższego czasu dawało się wyczuć potrzebę powstania czegoś w rodzaju syntetycznej „ściągawki”, do której można by sięgnąć wtedy, gdy jednak u kogoś pojawiają się wątpliwości o charakterze bardziej ogólnym, związanym z zagadnieniami ontologicznymi, epistemologicznymi i metodologicznymi. I taka długo wyczekiwana ściągawka powstała. Niektórych mogą przerazić jej rozmiary, książka liczy bowiem ponad 450 stron i przejście przez nią wymaga sporego nakładu czasu i wysiłku intelektualnego. Mimo to, moim zdaniem, trudno sobie wyobrazić, by jakiś doktorant mógł stanąć przed komisją doktorską nie opanowawszy zagadnień diskutowanych w tym dziele. Należy dodać, że zainteresowani nie muszą czytać całej tej książki „od deski do deski”, ponieważ niektóre rozdziały są autonomiczne, albo też można wypracować sobie różne „ścieżki” czytania tej książki. Nawiasem mówiąc szkoda, że we wstępie nie podkreślono tego i nie zaproponowano kilku „ścieżek” kolejności czytania rozdziałów.

Warto zwrócić uwagę na kilka mocnych stron tej publikacji:

- Podjęta problematyka jest bardzo aktualna, a jednocześnie ponadczasowa. Każda nauka (dyscyplina) potrzebuje filozofii, ta bowiem uświadamia nam, czym jest świat badany przez daną dyscyplinę, jakie są możliwości i ograniczenia poznania oraz jak mogą wyglądać podstawowe rozstrzygnięcia metodologiczne. Rozwijanie podstaw filozoficznych każdej dyscypliny przyczynia się do podniesienia poziomu badań.
- Cechą publikacji jest jej duży rozmach intelektualny. Podjęte zadanie jest ambitne, złożone i rozbudowane. Poszczególne części książki dotyczą związków ekonomii z filozofią, refleksji nad charakterem teorii ekonomicznych oraz naturą rzeczywistości gospodarczej, metodologii ekonomii, a także związków ekonomii z etyką.
- Rozmachowi towarzyszy zasadniczo poprawne ustrukturalizowanie problematyki – objawia się to w podziale książki na 4 części, z których każda liczy od 3 do 6 rozdziałów. Książka ma dobrze przemyślaną koncepcję. Nie jest luźnym zbiorem rozdziałów, odczuwalna jest nić wiążąca poszczególne fragmenty z całością i z innymi rozdziałami.

³ Wbrew często przyjmowanym uproszczonym generalizacjom studiowanie takiej filozofii nie uniemożliwiało studiowania filozofii w ogóle, tak jak studiowanie ekonomii politycznej socjalizmu nie wykluczało możliwości opanowania ekonomii neoklasycznej. Dużo zależało od kontekstu: nauczyciele, studenci, uczelnia.

Komunikat

**Sądu Konkursowego Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego
na najlepszy podręcznik akademicki z ekonomii
(wydany w latach 2014–2016)**

Sąd Konkursowy na posiedzeniu w dniu 9 października 2017 r. postanowił przyznać następujące dwie równorzędne nagrody pierwszego stopnia i jedną drugiego stopnia.

Nagrodę I stopnia: za podręcznik pt.

Historia rozwoju ekonomii (6 tomów)

autor: Mirosław Bochenek

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016

Nagrodę I stopnia: za podręcznik pt.

Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii

praca zbiorowa pod redakcją naukową:

Marcin Gorazda, Łukasz Hardt, Tomasz Kwarciński

Wydawnictwo: Copernicus Center Press, Kraków 2016

Nagrodę II stopnia: za podręcznik pt.

Ekonomiczny wymiar nieruchomości

autor: Ewa Kucharska-Stasiak

Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2016

W skład Sądu Konkursowego wchodził profesorowie: Marian Gorynia, Wacław Jar-
mołowicz, Barbara Liberda, Barbara Liberska, Marek Lubiński, Andrzej Matysiak,
Barbara Polszakiewicz, Stanisław Rudolf (przewodniczący), Jan Solarz, Andrzej Szplit,
Piotr Urbanek, Leszek Żabiński.

Prof. dr hab. Stanisław Rudolf
Przewodniczący Sądu Konkursowego

Warszawa, 9 października 2017 r.

Komunikat

Sądu Konkursowego Nagrody Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego im. prof. Edwarda Lipińskiego w 2017 r.

Nagroda im. prof. Edwarda Lipińskiego jest przyznawana corocznie przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne za książkę wnoszącą nowe wartości do dorobku nauk ekonomicznych w Polsce, a opublikowaną w dwóch kolejnych latach poprzedzających rok, w którym nagroda jest przyznawana.

Po przeprowadzeniu postępowania konkursowego Sąd Konkursowy postanowił,
że nagrodę w 2017 r. otrzymuje

JERZY WILKIN

za książkę

Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania. Humanistyczna perspektywa ekonomii

wydaną przez

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2016 r.

W pracach Sądu Konkursowego brali udział: prof. prof. S. Ryszard Domański, Bogusław Fiedor, Bożena Klimczak, Joanna Kotowicz-Jawor, Witold Kwaśnicki, Elżbieta Mączyńska, Stanisław Owsiak, Mark Ratajczak, Stanisław Rudolf, Eugeniusz Rychlewski (przewodniczący), Zdzisław Sadowski, Czesław Skowronek, Andrzej Sławiński, Jan Jacek Sztandyrner.

Prof. dr hab. Eugeniusz Rychlewski
Przewodniczący Sądu Konkursowego

Warszawa, 9 października 2017 r.

www.ekonomista.info.pl

Czasopismo poświęcone nauce i potrzebom życia, założone w roku 1900

EKONOMISTA - Czasopis

www.ekonomista.info.pl

EKONOMISTA

CHASOPISMO POSWIECONE NAUCE I POTRZEBOM ZYCIA
ZALOZONE W ROKU 1900

2017/5

< 2017/4

s. 483-612 (130)

Wydanie drukowane
ISSN: 0013-3205
Cena: 58,80 PLN
(w tym 5% VAT)

Wydanie PDF
ISSN: 2299-6184
Cena: 49,20 PLN
(w tym 23% VAT)

Wydanie PDF
Kup lub wypożycz
w IBUK
Cena od 4,92 PLN

Druk + PDF
Wydanie łączne
Cena: 67,41 PLN

Demo

Artykuły

Miscellanea

Recenzje i omówienia

Konferencje i seminaria

Andrzej Cieślík, Jan Michalek

Innovations and Export Performance of New EU Member States
Innovations and Export Performance of New EU Member States
Инновации и экспорт стран – новых членов Евросоюза

Łukasz Ambroziak

Pozycja konkurencyjna nowych państw członkowskich UE w handlu towarami zaawansowanymi technologicznie
The Competitive Position of New Member States of European Union in the Trade in Technologically Advanced Goods
Конкурентная позиция новых стран – членов ЕС в торговле высокотехнологичными товарами

Jacek Pietrucha, Rafał Żelazny

Interdependence of Innovations and Institutions: Consequences for GDP Growth
Interdependence of Innovations and Institutions: Consequences for GDP Growth
Взаимозависимость между инновациями и институтами и их влияние на экономический рост

Magdalena Olczyk

Koncepcja międzynarodowej konkurencyjności – analiza bibliometryczna
The Concept of International Competitiveness: A Bibliometric Approach
Концепция международной конкурентоспособности – библиометрический анализ

Czasopismo „Ekonomista” przyznano 14 punktów za publikację (załącznik do komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 czerwca 2016 r., na podstawie § 14 ust. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym)

Wydawnictwo Key Text

Nobel z ekonomii 1969-2016
Leszek J. Jasiński

298 stron
Cena: 48,30 zł

Współczesny krajobraz ekonomiczny
Leszek J. Jasiński

184 strony
Cena: 39,90 zł   Cena PDF: 27,93 zł

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja drukowana.

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., ul. Sokołowska 9/410, 01-142 Warszawa
tel. 22 632-11-36, kom. 665 108 002, wydawnictwo@keytext.com.pl

[Kup książkę](#)

Tylko prenumerata zapewni
regularne otrzymywanie
czasopisma

EKONOMISTA

Warunki prenumeraty

- **Wydawnictwo Key Text**

Zamówienia na prenumeratę na 2018 r. oraz na sprzedaż egzemplarzową należy składać na stronie: www.ekonomista.info.pl lub wysłać zamówienie na adres wydawnictwo@keytext.com.pl z podaniem dokładnych danych.

Ceny na 2017 r.: **359,10 zł** – prenumerata krajowa wersji drukowanej,
410,76 zł – prenumerata wersji łączonej (druk + PDF),
59,85 zł – jeden numer w wersji drukowanej,
49,20 zł – jeden numer w wersji elektronicznej (PDF),
68,46 zł – jeden numer wersji łączonej (druk + PDF).

Zamówienia na prenumeratę przyjmowane są na okres nieprzekraczający jednego roku. Cena prenumeraty za okres obejmujący kilka numerów (niepełny rok) jest wielokrotnością ceny jednego numeru. Prenumerata rozpoczyna się od najbliższego numeru po dokonaniu wpłaty na rachunek bankowy Wydawnictwa nr: 64 1160 2202 0000 0001 1046 1312

Egzemplarze drukowane wysyłamy ekonomiczną przesyłką rejestrowaną, spersonalizowane PDF-y na podany w zamówieniu adres e-mail.

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., ul. Sokołowska 9/410, 01-142 Warszawa
tel. +48 22 632 11 36, kom. +48 665 108 002

- **RUCH S.A.**

Zamówienia na prenumeratę w wersji papierowej i na e-wydania można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl. Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰. Koszt połączenia wg taryfy operatora.

- **Kolporter S.A.** – pren-kold@kolporter.com.pl, +48 22 35 50 471 do 478

- **Garmond Press S.A.** – prenumerata.warszawa@garmondpress.pl, +48 22 837 30 08

Ekonomista 2017, nr 6 s. 613–732

Cena 49,20 zł (w tym 5% VAT)